

MARJAN STURM

EVROPA REGIJ, KULTUR IN JEZIKOV (med nacionalizmom in interkulturnim srečanjem)

Bivši generalni sekretar nemške CDU Heiner Geissler je razvoj sodobne Evrope označil takole: "V Nemčiji bo sosed Belgijec, poklicni kolega Turek, snaha Danka in kolega v društvu Španec ali Madžar. Če danes se izvršuje evropeizacija, celo internacionalizacija našega življenja. Evropska raznolikost produktov, (hrane in pijače, literature, glasbe in likovne umetnosti, znanosti, mode in oblikovanja), bo -in to je novo-masovno doživetje vsakdana. To so znaki že obstoječe in rastoče multikulturne družbe". Geissler pravi, da bo družba Evropske skupnosti multikulturna. Kdor bo hotel biti gospodarsko uspešen, bo moral poznati jezike in kulture, življenski stil in mentaliteto teh dežel. To ne velja samo za tehnike in poslovneže, temveč bodo morali evropsko misliti in delati tudi kvalificirani delavci in nameščenci.

Jens Geier v svojih razmišljanjih multikulturno družbo takole označuje: "Medsebojno priznanje študijskih zaključkov in diplom, po uvedbi svobodne izbire delovnega mesta (Niederlassungsfreiheit) v 70-letih bo zdaj omogočalo, da bo imel vsak Evropejec možnost, da se poteguje v okviru Evropske skupnosti za delovno mesto. Torej bo normalno, da bodo poleg nas delali Irci in Belgijci, da bomo imeli italijanskega zdravnika in Francozinjo za davčno napovedovalko. Stiki z ne-Nemci tudi z visoko kvalifikacijo bodo vsakdanjost in s tem bo multikulturni značaj družbe konkreten. To je vso Evropo obsegajoč proces".

Umberto Eco je razvil konkretno vizijo za delno področje evropske integracije, ko je o programu ERAZMUS (to je izmenjava študentov in znanstvenikov) povedal sledeče: "Ta projekt bo povzročil, da bo vsak študent Evropske skupnosti živel eno leto v inozemstvu. Pri tej migraciji tisočev študentov bo prišlo do desettisoč mešanih zakonov. Po obdobju tridesetih let bi bile evropske elite evropske v pravem smislu besede".

V svojih uvodnih razmišljanjih naj citiram še enega Nemca, dr. Petra Glotza, ki je v svoji knjigi "Der Irrweg des Nationalstaats" povedal: "Zadnje desetletje 20. stoletja bo za Evropo pomenilo velik spor med evropeizacijo in nacionalizmom. Hkrati bo to tudi ponovno rojstvo trde desnice... Po 40 letih, v katerih sta obe supersili Evropo obvladali, popuščajo na vseh koncih pasovi in vrvi. Lahko bi to imenovali vrnitev k raznolikosti. Bo bolj zanimivo, a tudi bolj nevarno".

Če torej verjamemo omenjenim avtorjem, potem bomo tudi pri nas v Avstriji in na Koroškem morali računati s tem, da se bo naše življenje z vstopom v Evropsko skupnost še bolj evropeiziralo oz. internacionaliziralo. Dipl. ing. s Portugalske se bo npr. kot strokovnjak za gradbena vprašanja lahko potegoval za delovno mesto v okrajnem glavarstvu v Velikovcu. Migracijski tokovi bodo postavili vprašanje sožitja, vprašanje odnosov in sploh nacionalno vprašanje v novo luč. To se mi zdi pomembno tudi za vprašanja, ki jih danes obravnavamo. Gre torej za to, ali bomo vprašanja sožitja reševali z metodami 19. stoletja, ali pa bomo našli našemu času ustrezne vzorce.

Prejemnik mirovne nagrade nemškega knjigotrštva za leto 1991 Madžar György Konrad je v svojem sijajnem govoru v Frankfurtu dejal: "Spričo absolutne resnice, da so ljudje prek skupnih interesov in danosti povezani v svetov-

nem merilu, je mogoče relativizirati vse nacionalne in kulturne razlike. V patetičnem podrejanju splošnih resnic in splošnih zakonov delnim resnicam in zakonom je prepoznavno skupno bistvo nacionalizma, komunizma, fundamentalizma in političnih ideologij".

Konradov kolega, nemški pisatelj Heinrich Mann, je približno 60 let poprej v svoji knjigi "Der Hass" radikalno obračunal z nacionalizmom: "Življenje je proti nacionalizmu, vsa živeča dejstva in zahteve so nadnacionalni, nacionalizem je dokončno obtičal tako politično kot ekonomsko, ne varuje več nobene države in uničuje ljudi". In dalje: "Na nacionalizem se sklicujejo vsi, ki povzročajo človeško nesrečo in jo izkoriščajo, je idejno opravičilo, kadar so ljudje v njihove nacionalne meje stisnjeni, morajo gladovati, nimajo dela in podivjajo. Opravičuje nered v gospodarstvu in v vojni povečuje dokončni kaos".

Tako Heinrich Mann kot Gyoergy Konrad označujeta 20. stoletje kot stoletja barbarizma, in sicer zaradi tega, ker je v imenu nacionalne suverenosti in nacionalizma bilo storjenih mnogo zločinov.

Armin Pfahl-Traughber pravi, da nacija ni deskriptivni in tudi ne analitični pojem, gre namreč za simbol, ki se ga iz določenih razlogov ne razvozla. Kajti za nejasnim, emocionalnim in iracionalnim pojmom nacije se skriva namen nosilcev, ki o svojih specifičnih interesih trdijo, da so splošni, to pomeni nacionalni. Zaradi tega nacija ni nastala organsko, kot to sugerirajo njeni protagonisti, ideja nacije ni zmagala zaradi lastne moči, temveč ker so jo potrebovali. Funkcija nacionalizma je bila integracija in homogenizacija politično in socialno med seboj ločenih delov družbe. Zato je bila potrebna praktična realizacija ideje nacije s tem, da je prodrla v zavest množice, vplivala v smer poenotenja in individualno doživete realnosti. Vsebinska praznina pojma nacije ni bila ovira za ta učinek, nasprotno, šele ta je omogočila ne samo vsestransko politično uporabnost nacionalizma, temveč je kot taka zbudila tudi kolektivne emocije v smislu integracijske ideologije. Zaradi tega Traughber zaključuje: "Z nacionalizmom, nacijo in nacionalno identiteto je povezano tudi razumevanje države, ki je v diametralnem nasprotju z republikanskim pojmovanjem države. Republiko v modernem smislu legitimirajo univerzalno veljavne vrednote, namreč iz narave človeka izhajajoče individualne politične in socialne temeljne pravice, ki jih priznavamo kot splošno veljavne človekove pravice. Pri Republikli gre torej za svetovno univerzalno ureditev, ki načeloma dovoljuje vsakemu človeku, da postane državljan le-te, če se prizna k republikanski ureditvi in se uvršča v njene kulturne tradicije. Nacionalna država temelji na partikularnih provincialnih nacionalnih vrednotah in na razumevanju do drugih nacij. To pomeni, da povezanost državljanov tu ne sloni na osnovi svobode in pravice, temveč na t.i. nacionalni identiteti izvorne skupnosti. Če torej postaneš državljan nacionalne države, moraš pripadati določenemu narodu, kajti država je samo ta narod, in se vzpostavlja z realizacijo svojih tradicij in kultur. Kdor torej propagira nacionalno identiteto, mora dati tudi prednost nacionalnemu patriotizmu pred ustavnim patriotizmom in s tem pripisati človekovim pravicam manjšo vrednost kot narodni pripadnosti".

Zato torej Heiner Geissler zahteva, da morajo namesto etnično nacionalne identitete kot osnove ali vsaj delne osnove za razumevanje države stopiti vsesplošne človekove pravice in ustavni patriotizem. Ustavni patriotizem je v obdobju, ko se narodi zbližujejo, koncept prihodnosti.

Proces migracije v Evropi in v svetu je v teku. Informacijska družba dnevno izravnava kulturne razlike. Zato bo za vsako državo pomembno, da se bodo

ljudje, ki v njej živijo in delajo, z njo identificirali. Ne bo važno, ali bodo vsi istega izvora in iste religije. Nasprotno, kulturna raznolikost bo zvišala diferenciacijo in kvaliteto skupnosti. Do konfliktov bo prišlo, če bodo morali milijoni ljudi v Nemčiji živeti v moderni čparti, v kateri se bo prebivalstvo razdelilo v več slojev vladajočih in podložnikov. Geissler sprašuje, ali naj bo Nemčija Republika ljudi, ki se bodo priznali k državi in ki bodo imeli isto dostojanstvo in iste človekove pravice, ali pa bo šlo za nacionalno državno tvorbo, v kateri ne bo odločilna pravica do univerzalnih človekovih pravic, temveč etnični izvor?

Evropa se torej zbližuje. Komunikacijska družba je privedla do tega, da moramo vzeti na znanje pluralne identitete in večplastno navezanost. Zato spada k človekovim pravicam, da imajo ljudje možnost, da večplastno identiteto tudi živijo. Primarno torej človek ne bo legitimni državljan, zaradi svojega nacionalnega karakterja, temveč zaradi svoje biti, zaradi svoje tu-bitosti, tu-živeti, pravi Konrad in nadaljuje: "Raznolikosti fundamentalisti ne marejo, od nas zahtevajo enakost, in če se ne priznavamo k uniformizmu, nas imajo za izdajalce. Resničnosti ustreza pluralna identiteta. Vsak nosi razno v sebi. Homogene identitete so nujno zlagane. Zanikajo človeške izkušnje in sugerirajo, da je bolje zamolčati določene naše lastnosti. Kjer je homogena identiteta v modi, tam svoboda ni v modi. Vedno je samoomejevanje na eno identiteto posledica kolektivističnih ideologij.

Z obnovitvijo plemenskega nacionalizma, dajejo intelektualci v roke nezrelim ljudem morilske instrumente. e smo proti vojaškim konfliktom med nacijami, potem se moramo opredeliti za človeštvo. e načelno odklanjamo kozmopolitizem, potem bomo logično opravičevali neko nacionalno vojno". Toliko Konrad.

Vrnimo se k vprašanju identitete, njene opredelitve. V programskem osnutku ZSO sem zapisal, citirajoč Larcherja, Auenheima in Reitererja: "Identiteta ni več pojem, ki bi bil vezan izključno na nacijo ali etnijo. danes bolj razmišljajmo o tem, da je identiteta povezana z regijo, z regionalno kulturo, pa tudi z nečim dinamičnim, z nečim, kar ni nesprejemljivo statično skozi stoletja. Sodobno pojmovanje identitete izhaja prav iz tega, da obstajajo regionalne korenine, ki pa jih dialektično izravnava nasprotna sila, centrifugalna nasprotna sila, novi nadregionalizem. Pridobiti identiteto bi torej pomenilo, da se počutiš domačega tako v neki regiji, kakor tudi zunaj nje. To pomeni, da lahko nihaš med ožjo domovino in večjo, širšo kulturo, ki jo označuje prepletenost nacij, ras, jezikov in kultur. Regija s svojimi naravnimi in zgodovinskimi prvinami je centripetalna sila in sicer v ekonomskem, ekološkem in kulturnem smislu: mnogolikost ljudi raznih kultur, ki živijo v neki regiji, pa je centrifugalna sila. Obe sili, enotnosti in monogolnost, velja uravnovešati. Kdor hoče dandanes pridobiti identiteto, ne da bi se sam kastriral, ne da bi se sam omejeval, mora biti doma v obeh, doma v neki regiji in v nadregionalni tvorbi. Le kdor si zna prodobiti to dvojno identiteto, je sploh pridobil identiteto. Identiteta, ki se omejuje na ožjo domovino, danes lahko obstaja le v muzeju ali pod steklom. Identiteta, ki zgolj niha med kulturami, pa pravzaprav sploh ni identiteta, sama od sebe se izgubi. Identiteta torej vedno vsebuje oboje, tako navezanost kakor tudi sposobnost nihanja med kulturami".

Proces evropske integracije vsebuje tudi mnoge nevarnosti, ki so lahko usodne za manjšine in regije. Gre za proces centralizacije in v povezavi s tem za proces popolnega kulturnega, jezikovnega poenotenja. Če namreč kulturo definiramo kot množico življenjskih razmer, potem v modreniziranih evropskih državah ne moremo govoriti o bistvenih razlikah med kulturami večin in manjšin. Na Koroškem je to očitno. Živimo isto življenje kot večina, oblačimo se enako,

jemo isto hrano itn.. Celo ljudska kultura večine in manjšine ima svoje skupne regionalne korenine. Primerjajmo ljudske pesmi na Koroškem. V tem smislu je prebivalstvo južne Koroške in najbrž še prek nje v resnici pomešano. Mentaliteta kot izraz regije in zgodovine je podobna. Manjšina in večina se razlikujeta po jeziku, zato je manjšinsko vprašanje v bistvu tudi jezikovno vprašanje.

V procesu evropske integracije obstaja nevarnost "kokakolizacije" našega vsakdana. Tej nevarnosti sta izpostavljeni manjšina kot večina, na to nevarnost je opozoril Alexander Langer, poslanec v evropskem parlamentu, ko je zapisal: "Današnji proces evropskega poenotenja-ki ga ne smemo istovetiti z aktualno, realno obstoječo Evropsko skupnostjo-postavlja ohranitev kulturne, jezikovne, etnične in regionalne raznolikosti pred težko preizkušnjo. Spričo bistveno rastoče nevarnosti izenačitve (Gleichschaltung) in še večjega razhoda med centrom in periferijo bi lahko izkušnje evropskih manjšin in narodnih skupnosti, ki so svojo samouveljavitev branile tudi ob t.i. "napredku" in kljub močnemu asimilacijskemu tudi (koroške večine). To bi bil lahko pomemben prispevek k razvitju posebne evropske specifike. Če si predstavljamo proces evropskega zblíževanja-ki ne sledi že poznani poti ustanavljanja evropskih nacionalnih držav in ne pomeni unificiranja in ponižanja periferije-potem bo ohranitev vsake raznolikosti in sposobnosti za kulturo pozitivnega sožitja med različnimi skupinami in identitetami pridobila na pomenu in morda pomenila zgled. Manjšine v procesu evropske integracije lahko prispevajo mnogo, kar je tudi za večine pomembno. Identitete ni moč ohraniti z defenzivnimi in enakostranskimi strategijami izločanja ali samoizločanja, temveč bo to uspelo, če sploh bo, le s kompleksno povezavo med notranjim življenjem in sožitjem z drugimi. V tem je tudi pozitivna prilika za medsebojno obogatitev in razvoj: vsak etnični ekskluzivizem privede lahko le do merjenja moči, kjer bo močnejši zmagal."

Perspektiva za manjšine in kulture ni v integraciji v nezagodovinski in naravo ogrožujoči "napredek", temveč v kritični oceni tega razvoja. Manjšine imajo namreč zaradi svojih izkušenj bolj razvit čut za ogrožujoče procese.

Čas, v katerem živimo, ni enostaven, družbeni procesi prihodnjih let bodo predvsem za manjšine odločilni. Modernizacija v povezavi z evropsko integracijo bo zaostriła odnose med centri in periferijo. Tako manjšine kot večine v periferijah bodo ob tem procesu lahko slabo naletele, če se ne bodo dogovorile za skupno protistrategijo. Kakšna naj bi ta strategija bila?

Nekateri politologi pravijo, da proces evropske integracije hkrati vzpodbuja tudi procese po samoodločbi periferije in v tem vidijo nastanek regij. Delovna skupnost Alpe-Jadran bi lahko postala gospodarsko močna regija, čeprav Reiterer, Traar, Gehmacher in Wedenig v svoji študiji "Ein gemeinsames Haus" dokazujejo, da zaenkrat za to še primanjkuje regionalne zavesti in aktualni razvoj v bivši Jugoslaviji nadaljnji razvoj Delovne skupnosti Alpe-Jadran dodatno zavira.

Evropski svet vidi prav v razvoju Evrope regij, kultur in jezikov perspektivo za prihodnost. Evropa regij, kultur in jezikov zaradi tega, ker skoraj nobena evropska država ni etnično-jezikovno homogena in tudi evropske periferije ne. Zato bo vprašanje sožitja odločilnega pomena za uspeh evropskega regionalizma. Evropski svet je zaradi tega postavil zahtevo, da bo moral moderni Evropejec obvladati poleg materinščine še en svetovni jezik in jezik soseda. Večjezičnost za manjšine in večine bo torej eden izmed predpogojev za uspešno evropsko integracijo. Ta razvoj pa sovпада tudi z nameni manjšin.

Dr. Larcher izhaja iz tega, da je ohranitev jezika in s tem povezane kulture za majhno skupino mogoča le, če bo imel ta jezik javno funkcijo v vsakdanu. Kdor manjšinski jezik poriva v privatno sfero, mu jemlje eksistenco. V privatnosti se lahko razvijejo le privatni jeziki. To so intimni jeziki z visoko emocionalnostjo, a z veliko omejitvijo na kognitivno-intelektualnem področju. To je jezik, ki bogastva resničnega sveta niti ne more poslikati, niti nanj vplivati, ker je omejen na majhen segment življenja. Larcher zagovarja model, ki gradi na etnična, jezikovna nasprotja presegajočih skupnih imenovalcih večine in manjšine, in zato je potrebno, da se večina v nekaj bistvenih vprašanjih zbliža z manjšino. To npr. pomeni, da večina v področju, kjer živi manjšina, vsaj pasivno obvlada jezik manjšine. Pomembno je tudi, da se manjšina in večina dogovorita za skupno videnje zgodovine, da nasprotujeta ustvarjanju legend in heroizacije zgodovine. To bi pomenilo:

- a) v zgodovinski prikaz regije je treba vnesti vse dogodke in strukture, ki so privedle do sedanje situacije
- b) pri oceni teh dogodkov in struktur je treba preprečiti vsakršno črno-belo slikanje in namesto tega poudarjati relativnost vseh teh procesov.

Le tako bo mogoče s skupno zgodovino ustvarjati to, kar pojmuje kot presegajočo multikulturno regionalno identiteto, ki bo porok za preživetje manjšin in regij. Kajti če manjšine vztrajajo pri svoji herojski zgodovini, večina pa pri svojem vrednotenju zgodovine, s katerim legitimira tudi manjšini škodljivo politiko, potem to privede do dveh sovražno si nasprotujočih identitet, ki ju ni moč pomiriti oz. spraviti.

Po Larcherju imajo manjšine tri pravice: **1.** pravico do javne uporabe lastnega jezika na delovnem mestu, v javnih institucijah; **2.** pravico do tega, da večina v jezikovnokulturnih vprašanjih pri de manjšini naproti s tem, da vsaj pasivno obvlada jezik manjšin; **3.** pravico do zgodovine, ki pozitivno upošteva tudi identiteto manjšine.

V zvezi s tem pa Larcher vidi tudi dolžnosti manjšine:

- 1/ dolžnost, skrbeti za lasten jezik in kulturo tudi, če so s tem povezane težave;
- 2/ dolžnost, omogočiti večini dostop do jezika in kulture manjšine brez nacionalnega priznavalnega principa, lastni jezik ne sme biti tajni jezik, ki se ga uporablja po funkciji razmejevanja;
- 3/ dolžnost, gledati dalje od lastnega vrtička in delati za skupno zgodovino in skupno identiteto regije. Cilj teh naprežanj naj ne bi bil etnocentrizem skupine, temveč multikulturna identiteta.

Za politiko ta koncept pomeni:

- a) socialno-ekonomsko izgraditev regije, ki bo tako atraktivna, da bodo ljudje v tej regiji našli zaposlitev in s tem ustvarili bazo za samozavest regije. Posebnost regije naj bi bila dvojezičnost in večjezičnost za manjšino in večino. Izobraževalni sistem mora zagotoviti iste možnosti za oba jezika. Interkulturno učenje, ta še posebej upošteva sožitje nad večino in manjšin, je predpogoj;
- b) sožitje med večino in manjšino naj bi se gradilo na podlagi ustavnega patriotizma in človekovih pravic. S tem bi končno prenehala medsebojna sumničenja glede zvestobe do domovine itd.;
- c) koncept multikulturnosti ne zanika materinščine in jezikovne ter kulturne tradicije, iz katere izhaja posameznik, nasprotno, na temeljih prvotnega jezika gradi

odprtost v svet. To pomeni, da se je treba in to govorim posebej za koroške Slovence-slovenščine pošteno naučiti, zato pa sta potrebni ustrezna družbena socialno-ekonomska in izobraževalna infrastruktura ter primerno vzdušje za enakopravnost kultur in jezikov, neglede na številčnost njihovih nositeljev;

d) v zadnjih 200 letih je model nacionalno-državne ideologije služil v prvi vrsti temu, da je narode razmejeval. Naš čas pa postavlja druge zahteve in zahteva druge modele združevanja ljudi. Zgodovina je pokazala, da je nacionalizmom uspelo v kriznih časih združevati ljudi. Ni jim pa uspelo rešiti vprašanj sožitja. Vse prej je v imenu nacionalizma tekla kri. Iščimo skupaj rešitve na osnovi primarnih človekovih pravic in humanosti.

Literatura:

- 1/ Geier Ness, Perik; Vielfalt in Einheit, Schuren - Presseverlag 1991
- 2/ Glotz Peter, Der Irrweg des Nationalstaates, Deutsche Verlagsanstalt GmbH, Stuttgart, 1990
- 3/ Konrad Gyorgy, Sondermeinungen eines Urlaubes, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 14.10.1991
- 4/ Gstettner Peter, Wakounig Vladimir: Mut zur Vielfalt, Drava 1991
- 5/ Larcher Dietmar, Fremde in der Naehe, Drava, 1991
- 6/ Mann Heinrich, Der Hass, Fischer Taschenbuch, 1987
- 7/ Multikultopia, Gedanken zur multikulturellen Gesellschaft, Avon-Verlag, 1991
- 8/ Pfahl-Traughber Armin, nationalismus: Eine antidemokratische Integrationsideologie, Vergaenge, Nr. 106, 1990, Hef 4
- 9/ Reiterer, Traar, Gehmacher, Wedenig: Ein gemeinsames Haus, Schuren-Presseverlag 1991

Summary

THE EUROPE OF REGIONS, CULTURES AND LANGUAGES

In view of the solution of the dealt with problems, the following objectives are given particular emphasis in the article:

First of all, there is social and economic development of the region, which should be attractive enough for people to find employment there, thus creating the base for self-confidence of the respective region. Bilingualism and multilingualism for minority and majority are to become region's specialities. Educational system should secure equal chances for both the languages. Intercultural learning, the characteristic of which is particular respect for the coexistence between majority and minority, is the necessary precondition.

Coexistence between majority and minority should be based upon constitutional patriotism and human rights. The concept of multiculturalism denies neither mother tongue nor language and cultural tradition, from which an individual originates; on the contrary, openness towards the world should always be built on the basis of original language.

In the last two hundred years, the model of national and state ideology served primarily to separate nations. Our period, however, sets different claims and calls for other models of people's associating. History proved that nationalisms succeeded in bringing people together in the times of crises. But the question of coexistence has never been solved. Many a bloodshed was committed on behalf of nationalism. Let us seek together for solutions, based on primary human rights and humaneness.